
II. međunarodni znanstveni skup „Važnost europskoga sjećanja za europsku budućnost: Komunistički zločini“

Na Fakultetu hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu održan je drugi po redu znanstveni skup naziva „Važnost europskoga sjećanja za europsku budućnost: Komunistički zločini“, koji je za razliku od skupa koji je isti Fakultet organizirao 19. lipnja 2020. godine, ove godine (2022.) imao međunarodna znanstvena obilježja. Skup je organiziran uz podršku samoga Fakulteta i Zaklade Konrad Adenauer. Organizacijski odbor skupa činili su doc. dr. sc. Vladimir Šumanović, doc. dr. sc. Vlatka Vukelić i mag. Danijel Jurković s Odsjeka za povijest Fakulteta hrvatskih studija. Organizatori skupa u knjižici sažetaka istaknuli su kako su povjesničari od prošloga održanog skupa otkrili brojne nove podatke vezane uz komunističke zločine. Zbog toga su zaključili kako i dalje postoji potreba za održavanjem skupa takve tematike, osobito u smislu širenja popularizacije povijesnih spoznaja. Za razliku od prvoga skupa, koji je obuhvaćao tematiku poratnih zločina, novim su skupom istraženi i zločini tijekom Drugoga svjetskog rata. Humanističko civilizacijsko nasljeđe te odgovarajući dokumenti Hrvatskoga sabora, Vijeća Europe i Europske unije dodatno su potaknuli organizatore prema organizaciji skupa takve tematike. Tako se, primjerice, pozivaju na Deklaraciju sabora Republike Hrvatske o osudi političkoga procesa i presude kardinalu dr. Alojziju Stepincu, Deklaraciju Sabora Republike Hrvatske o osudi uhićenja i umorstva Andrije Hebranga, Rezoluciju 1096 Parlamentarne skupštine Vijeća Europe o uklanjanju naslijeđa bivših komunističkih totalitarnih sustava, Rezoluciju Europskoga parlamenta o šezdesetoj obljetnici završetka Drugoga svjetskog rata 8. svibnja 1945., Rezoluciju 1481 Parlamentarne skupštine Vijeća Europe o međunarodnoj osudi zločina totalitarnih komunističkih poredaka od 25. siječnja 2006., Deklaraciju Hrvatskoga sabora o osudi zločina počinjenih tijekom totalitarnoga komunističkoga poretka u Hrvatskoj 1945. – 1990. godine, Rezoluciju Europskoga parlamenta o europskoj svijesti i totalitarizmu, Izvješće Europske komisije o spomenu na zločine koje su počinili totalitarni režimi u Europi, Zakon o pronalaženju, obilježavanju i održavanju grobova komunističkih zločina nakon Drugoga svjetskog rata i Rezoluciju Europskoga parlamenta o važnosti sjećanja za budućnost Europe. Time nije dokazana samo znanstvena nego i europska te civilizacijska obveza baštinjenja spomena na žrtve Drugoga svjetskog rata.

Znanstveni skup na početku su pozdravili organizatori i direktor Zaklade Konrad Adenauer za Hrvatsku i Sloveniju gospodin Holger Haibach. Skup je bio podijeljen na tri tematske sesije: *Komunistički poratni zločini – temeljne odrednice*, *Komunistički zločini između državne i lokalne razine* i *Komunistički zločini i stanovništvo*.

Uvodno izlaganje (*Keynote*) održao je prof. dr. sc. Bojan Dimitrijević, znanstveni savjetnik s Instituta za savremenu istoriju iz Beograda, na temu *Aleksandar Ranković: osnivač OZNE – Službe bezbednosti i partizanskog pokreta*. Govorio je o Rankovićevim aktivnostima na organiziranju sigurnosno-obavještajne službe u okviru Komunističke partije Jugoslavije tijekom Drugoga svjetskog rata. Posebnu je pozornost posvetio interpretaciji nastanka pokrajinskih OZN-i zaključno s 1946. godinom.

Izlaganje pod naslovom *Raziskava zamolčanih grobišč Hrvatov v Sloveniji. Rezultati in ovire* održao je prof. dr. sc. Mitja Ferenc s Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Ljubljani. Istaknuo je podatke o poslijeratnim hrvatskim i slovenskim žrtvama te činjenicu da je komunistički režim nastojao izbrisati sve tragove o istima. Većina njih bila je likvidirana bez suđenja i bez temeljnoga civilizacijskoga prava da imaju pravo na dostojan pokop i grob. Do sada je u Sloveniji identificirano više od 700 stratišta koja su najčešće nazivana skrivenim grobištima. Prema Ferencu, procjenjuje se da je među evidentiranim lokacijama oko 140 grobnih mjesta s hrvatskim žrtvama. Na kraju je postavio otvoreno pitanje zašto nije učinjeno više prema tim istim žrtvama i njihovim obiteljima u ime civilizacijskih vrijednosti i pijeteta te zašto odgovorni nisu dostojno kažnjeni za zločine koje su počinili.

Dr. sc. Igor Vranić iz Ureda za arhivsku građu Sveučilišta u Zagrebu i mag. Leo Marić, alumni Fakulteta hrvatskih studija, govorili su o temi *Povjesničari na zagrebačkom sveučilištu i promjena režima 1945. godine*. Objasnili su kako se promjena režima poslije Drugoga svjetskog rata odrazila na povjesničare sa zagrebačkoga sveučilišta, odnosno koliko je povjerenja režim imao u povjesničare koji su razvijali karijeru prije i tijekom rata. Govorili su i koliko je novoga kadra dovedeno na nova radna mjesta te kako je promjena režima utjecala na izvedbu nastave povijesti na visokoučilišnoj razini.

Doc. dr. sc. Vlatka Vukelić u svomu se izlaganju bavila *Partizanskim zločinima na Zrinu*. Istaknula je povijesno-gospodarski značaj toga zemljopisnoga područja u povijesti te demografsku sliku naselja prije, tijekom i nakon Dru-

goga svjetskog rata. Poseban je naglasak stavila na komunikaciju stanovništva sa državnom upravom zbog izloženosti pljački i pojedinačnim napadima partizanskih formacija.

Komunistička represija u i poslije rata: slučaj Bosanske krajine izlaganje je prof. dr. sc. Veljka Đurića Mišine iz Muzeja žrtava genocida u Beogradu. Osim povijesno-demografske interpretacije Bosanske krajine početkom i sredinom XX. stoljeća, naglasak je u izlaganju stavio na slamanje otpora protiv onih koji se nisu uklapali u komunističku ideologiju i politiku. Provodila su se, tako, raseljavanja naselja, uhićenja i ubijanja istaknutih osoba toga kraja.

Dr. sc. Franjo Jurić iz Opće gimnazije Katoličkoga školskog centra „Ivan Pavao II.“ u Bihaću izlagao je o *Komunističkim zločinima nad Hrvatima i muslimanima jugozapadne Bosne i bihaćkog kraja u razdoblju od sredine 1941. do početka 1943.* Uz opširan povijesni kontekst precizno su opisani zločini na navedenom području koji su se isticali po masovnosti, brutalnosti i progona hrvatskoga stanovništva s toga područja. Opisani su zločini kod Trubara, Vrtoča, Krnjeuše, Čukova, Klisa, Orašca i Bihaća.

Kaznene ekspedicije komunističkih vlasti protiv jataka na Širokom Brijegu od 1945. do 1951. doc. dr. sc. Hrvoja Mandića iz Ureda za arhivsku građu Sveučilišta u Zagrebu objašnjene su metode razdvajanja, likvidacije i montiranih sudskih procesa komunističke vlasti s područja Širokoga Brijega, osobito protiv pripadnika protukomunističke gerile Prvoga hercegovačkog križarskog zdruha.

Dr. sc. Blanka Matković sa Sveučilišta u Warwicku putem je video veze održala izlaganje na temu *Likvidacije na Kočevskog rogu: Uloga II. dalmatinske brigade kroz arhivske izvore, novinske tekstove i svjedočanstva.* Na multidisciplinarni način objasnila križni put i nastanak jedne od najvećih grobnica na području slovenije istočno od Kočevja, Kočevski Rog.

Jugoslavenski logor u Požegi bila je tema izlaganja doc. dr. sc. Vladimira Šumanovića koji je opisivao glavne značajke toga logora namijenjenoga za pripadnike vojske Nezavisne Države Hrvatske gdje su se provodila masovna smaknuća. Upravu logora činila je X. krajiška divizija Jugoslavenske armije, odnosno njezina IX. krajiška brigada.

Dipl. oec. Drago Štokić govorio je, kao nastavak na prethodno izlaganje, o *Prikrivenim grobištima Požeštine*, točnije, o četrdesetak mogućih potencijalnih lokacija masovnih grobnica. Posebnu je pažnju posvetio nedostatnom dosadašnjem istraživanju komunističkih zločina na tomu području te recepcijom na iste od 1990-ih do danas.

Vojna i politička biografija Petra Kleuta od 1941. do 1945. doktoranda povijesti Domagoja Đereka, mag. educ. hist., tema je koja je otvorila nova pitanja njegove odgovornosti za počinjenje partizanskih zločina nad Hrvatima kao rezultat pomnoga planiranja. Đerek je svojim izlaganjem ponudio dobar model povijesnoga istraživanja kako se na isti način mogu interpretirati i raščlaniti druge osobe srednjega i višega statusa u partizanskom pokretu u Hrvatskoj koje su utjecale ili organizirale zločine nad Hrvatima tijekom Drugog svjetskog rata.

Također, jedno od inovativnijih pristupa povijesnoga istraživanja prikazao je mag. Danijel Jurković s temom *Prešućeni zločini u šumi Belaš*. Putem *oral history* metode i rezultata istraživanja višnjickoga komunističkog zločina dao je pregled dosadašnjih istraživanja i recepcije na prešućeni zločin u šumi Belaš nedaleko Donje Višnjice kod Lepoglave.

Posljednje izlaganje održao je videovezom mag. Besim Qeriqi iz Srednje škole „Kuvendi Arbërit”, Ferizaj, Kosovo na temu *Kosovo youth Demonstration 1981 - Violence against the Protestors*. U izlaganju je objasnio kako je srpski komunistički režim koristio sve vrste nasilja nad mladim kosovskim studentima koji su bili masovno zatvarani. Qeriqi je zaključio da, iako je režim prosvjede smatrao kontrarevolucionarnim, oni su zapravo imali miroljubivu narav. Jedini grijeh albanskih prosvjednika bio je njihov zahtjev za ravnopravnošću s drugim narodima i poboljšanje njihova političkoga statusa.

Nakon svake održane sesije uslijedila je argumentirana rasprava sudionika i gostiju znanstvenoga skupa. Na kraju je zaključeno kako su skupovi ovakve tematike potrebni hrvatskoj suvremenoj historiografiji, budući da je tema komunističkih zločina nedovoljno zastupljena u znanstveno-stručnim istraživanjima i publikacijama. Isto tako, od organizatora skupa očekuje se objavljivanje zbornika radova i s prvoga skupa održanoga 2020. godine kao i sa skupa iz 2022. godine. Te će publikacije ostaviti značajan trag u suvremenoj hrvatskoj historiografiji i pridonijeti uspostavi povijesno-pravne poddiscipline hrvatskoga žrtvoslovlja.

Valentino Rajković